

Summary

Liudmyla Dzhyhun

Literary Autobiography in Dokiia Humenna's Memoirs

In the article the problem of the author and her relationship with the text have been studied. The point is that the author's consciousness is concentrated on different levels of the text. Ability explication of the author's own work and its role in constructing virtual worlds, the value of the work and the author's intention – are the most important problems of modern literary criticism that need thorough study and adequate interpretation. However, when analyzing the diary of D. Humenna, we find ourselves in the space, in which existential knowledge of the author of the diary of her personal I, is actualized on the way to the Other.

Key words: *consciousness, intimization, expression, author of the diary, language cultural conflict, author's subjectivity.*

Дата надходження статті: «12» січня 2016 р.

Дата прийняття до друку: «20» січня 2016 р.

УДК 821.161.2-209(045)

ГАЛИНА ДОРОШ,

кандидат філологічних наук, доцент

ГАЛИНА ТКАЧУК,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький)

**Психологізм драматичного твору Ванди Врублевської
«Кафедра»**

У статті розглядаються особливості психологічної драми, де простежено тип проблематики, який можна назвати особистісно-психологічним. Доведено, що в драмі оприявлено той тип проблематики, який можна назвати особистісно психологічним. Людину, її психологію, переживання авторка моделює на тлі суспільного життя, конфліктів, сутичок і взаємодій груп людей, що переслідують свої колективні чи індивідуальні інтереси.

Ключові слова: *психологізм, драма, проблематика, сприймання, морально-етичні проблеми.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Процес національно-культурного відродження, викликаний змінами в суспільно-політичному житті українського народу, зумовлює сьогодні необхідність концептуального переосмислення історії вітчизняної літератури ХХ століття.

Складна проблема психологізму в творчості письменників тоталітарної доби ще достатньо не досліджена сучасним літературознавством. Поки що вона висвітлена переважно на рівні публіцистики.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Праці О. Білецького, О. Бондаревої, Д. Вакуленка, Л. Дем'янівської, М. Кудрявцева, І. Михайлина, І. Семенюка, С. Хороба та ін. частково репрезентували п'єси ХХ ст.

Для сучасної аналітичної думки актуальними лишаються проблеми такого суспільно вагомого роду літератури як драматургія. Адже в 70-80-ті роки ХХ століття драматургія поруч з епічною прозою прагнула розглянути найсуттєвіші морально-філософські проблеми доби.

Мета статті: виявити й охарактеризувати позицію драматурга в зображенні художніми засобами стану персонажа, його думок, переживань, зумовлених внутрішніми й зовнішніми чинниками.

Виклад основного матеріалу... Наприкінці 80-х років соціально-філософська проблематика стає ще більш вигостреною, а психологізм набуває оновленої сили. Справді, драма, як зазначав Г. Гегель, є «фрагментом діалектики, самого життя», що перетворений в індивідуальному художньому сприйнятті автора і нерозривно пов'язаний з історичним розвитком суспільства, духовною проблематикою життя народу.

І однією з перших драм, в якій розкриті морально-психологічні, а відтак і суспільно-етичні проблеми, була «Кафедра» В. Врублевської, п'єса, яка з величезним успіхом почала свій хід на сцені Київського театру імені Лесі Українки наприкінці 70-х (сценічна розробка п'єси відбулася в 1977 р., опублікована в 1979 р.).

Л. Приходько, актриса й постановник драми, відзначала цей небувалий успіх у глядача так: «Сто вистав, сто аншлагов! Є над чим замислитися. Адже поряд з проблемою «зайвого» квитка, на жаль, існує ще й така гостра для деяких театрів хвороба, як напівпорожній зал, і, можливо, конкретний аналіз складових успіху в одному випадку допоможе встановити точний діагноз в іншому?»[7].

Чим же так полонила і зацікавила глядача п'єса В. Врублевської? Перш за все – правдою, яка під пером драматурга зуміла прорватися крізь пануючу дидактично-партійну правдоподібність. По-друге, – психологічною переконливістю різномірних людських характерів, природністю розвитку драматичної дії і драматичного конфлікту в цілому. І, нарешті, третє: композиційною досконалістю, стислістю і стрункістю форми, точністю і виваженістю кожного штриха.

«Я намагалася у своїй п'єсі, – зазначала молодий автор, кандидат філософських наук Валерія Врублевська, – говорити про те, що добре знаю, про такі життєві ситуації, в природі яких хочу розібратися спільно з глядачем. Наприклад, хто має моральне право вчити, виховувати? Відомий педагог К. Ушинський колись сказав, що дух учбового закладу живе не в стінах і не на папері, а в характерах більшості викладачів, і звідти вже переходить у характери вихованців. В основі цього мудрого висловлювання і закладена моральна проблема, яку я спробувала висвітлити в п'єсі».

Сюжет п'єси, увесь поданий матеріал її видавався глядачеві (читачеві) настільки реальним і близьким, схожим на знайомі конфліктні ситуації, що виникали згоди: все це відбувалося на кафедрі етики й естетики Київського університету або консерваторії, або Театрального інституту... Літературознавець Ю. Боров слушно зазначає: «Такий високий ступінь «пізнаваності» п'єси, точності адресату й одночасно «невизначеності» і багатоадресності вистави – свідоцтво її гостроти й глибини її вторгнення в життя і зіткнення з актуальними проблемами» [5, с. 32].

Дія п'єси починається із засідання кафедри. Майже дві години триває на сцені засідання, саме засідання і нічого більше. Чому ж так зацікавлено стежить за ним глядач? Тому насамперед, що в ході цього суто вузівського дійства яскраво проявлялися різні людські характери. Тому, що тут порушувалися важливі морально-етичні проблеми, відверто і приховано протиборствували добро і зло, виявлялася істина.

Керує кафедрою етики і естетики професор Бриггалов. Далекий від науки, він блискуче володіє мистецтвом інтриги, і завдяки якій пробивається в середній ешелон керівництва наукою і вже тривалий час працює завідувачем кафедри. На черговому її засіданні має відбутися обговорення дисертації аспірантки Лаговської, керівником якої є відомий учений Остроумов. Бриггалов прагне підірвати репутацію цього талановитого і авторитетного вченого, він боїться і ненавидить його. Тому й відкладає під надуманими приводами вже вкотре обговорення дисертації молодій талановитій дослідниці. Є й ще одна причина перешкоджати Лаговській. На кафедрі відкрилася вакансія викладача, і той, хто раніше захиститься, може претендувати на це місце. Бриггалов зацікавлений у тому, щоб взяти на це місце свою аспірантку, а точніше, «свою людину» Білкун.

Дрібна кар'єристка, дуже далека від науки, наукових інтересів, вона повністю у волі свого керівника як людина однієї з ним «породи», готова догоджати йому в усьому, навіть... дістає меблі для кухні – мотив, характерний для часів тотального дефіциту. (Театр тонкими

штрихами натякав і на можливість інтимних стосунків між цими персонажами, що ще підкреслювало їх моральну близькість). Всі цих «принципових» і «наукових» мотивів вистачає для того, щоб завкафедрою розгорнув боротьбу проти Лаговської, яка заважає його планам.

Бризгалову в його намірах допомагає випадок: Остроумов не з'являється на засіданні, бо потрапив... у витверезник. Пізніше з'ясується, що опинився він там випадково – з сердечним приступом, але поки що...

Всі негативні моменти грають на руку Бризгалову. Хитро й точно розставляє він акценти, щоб створити потрібну йому атмосферу, придушити можливість протесту, всіляку опозицію, всіх принизити, залякати, «поставити на місце»... І водночас представити себе людиною об'єктивною, що дбає передусім за справу, дисципліну, порядок. Людину добру і щирю.

І разом з тим Бризгалових одразу важко розпізнати, їхня внутрішня одіозність базується на зовнішній закамуфльованості привабливістю. «Ось він, наш «давній» знайомий, – зазначала постановник «Кафедри» Людмила Приходько. – Такий моложавий, підтягнутий, елегантний! Яка легкість, чарівність, невимушеність! Який значущий погляд, яка мелодика інтонацій!..

Найкраще внутрішня суть Бризгалова розкривається в його стосунках з членами кафедри. І саме завдяки точно психологічно схопленим образам цих персонажів проблематика п'єси не вичерпується центральним героєм (чи, точніше, «антигероєм»).

Валерія Врублевська подбала про те, що навіть незначна роль у п'єси не була службовою, прохідною. І дійсно, в невеликій ролі секретарки розкривається виразно індивідуальний людський характер, симпатичний і життєвий.

Ще один рівень моральної проблематики драми розкривається через образи членів кафедри: Леоніда Гуріна, Ольги Панченко, Ганни Євграфової, Юлії Барвінської, аспірантів Набокова та Білқун. Хто і які ці люди – педагоги, вчені, покликані сформувати душу і великою мірою визначити долю молодих науковців? Перш за все – різні за темпераментом, стилем поведінки, характерами. Але всіх їх спочатку визначає одна риса: надмірна обережність, пасивність, заляканість, бажання усунутися від вирішення проблем, від конфлікту в цілому. Ця риса довготривала, але не вічна. «У кожного з героїв, – зазначає Ю. Боров, – свої причини довгого мовчання і пасивності і у кожного своя межа терпіння і свій момент включення в боротьбу» [5, с. 72].

Особливої публіцистичної напруги, навіть пристрасті набувають прикінцеві акорди твору. В ході гострого конфлікту поступово відбувається процес пробудження членів кафедри від моральної глухоти, пасивності, відстороненості від усього, що «не – Я» до активної позиції боротьби зі злом.

Висновки. Отже, у п'єсі В.Врублевської «Кафедра» ми бачимо й атмосферу страху, в якій виростили, сформувались і живуть люди. Саме цим і зумовлене їхнє «колективне» мовчання. Та показано й початок нового етапу, коли мовчання вже може бути подолане, коли люди заговорили. Перестала ховатися в сім'ю вічно зайнята Євграфова, в свій зболений душевний світ – Гурін, в проблеми поточної роботи – Панченко і Заначалова. Стикаються позиції, викрешується іскра правди. Кафедра відвернулася від крутійств і лицемірства Бризгалова.

У драмі розкрито той тип проблематики, який можемо назвати особистісно психологічним. Людина, її психологія й переживання розкриваються автором на тлі суспільного життя, його конфліктів, сутичок і взаємодій груп людей, що переслідують свої колективні чи індивідуальні інтереси.

Все це розгортається стримано, без надриву, без патетики, без мелодраматичних ефектів. Як у житті. В жанрі добротної психологічної драми. Мабуть, саме цими рисами і зумовлено було успіх драми на межі 70-х – 80-х років ХХ ст.

Список використаних джерел і літератури:

1. Білецький О. Зародження драматичної літератури на Україні: У 5 т. / О. Білецький. – К. : 1965. – Т.1. – С. 177-253.
2. Бораковський Г. Збірник драматичних творів / Г. Бораковський. – К. : Дніпро, 1990.
3. Буряк Б. Художник і життя / Б. Буряк. – К. : Дніпро, 1990.
4. Грицай М. Українська драматургія / М. Грицай. – К. : Вища школа, 1976.
5. Боров Ю. Вседозволенность и нравственный императив «Кафедры» В. Врублевской / Ю. Боров. – «Театр», 1980.
6. Дем'янівська Л. Українська драматична поема. Проблематика, жанрова специфіка / Л. Дем'янівська. – К.: «Вища школа», 1984.
7. Приходько Л. Уроки «Кафедри» / Л. Приходько. – 1981.

References:

1. Biletskyi O. Zarodzhennia dramatychnoi literatury na Ukraini, Kyiv, 1965, Part 1, pp. 177-253.
2. Borakovskiy H. Zbirnyk dramatychnykh tvoriv, Kyiv, 1990.
3. Buriak B. Khudozhnyk i zhyttia, Kyiv, 1990.
4. Hrytsai M. Ukrainska dramaturhiia, Kyiv, 1976.
5. Borev Ju. Vsedozvolennost' i npravstvennyj imperativ «Kafedry» V. Vrublevskoj, «Teatr», 1980.

6. Demianivska L. Ukrainska dramatychna poema. Problematyka, zhanrova spetsyfika, Kyiv, 1984.

7. Prykhodko L. Uroky «Kafedry», 1981.

Summary

Halyna Dorosh

Halyna Tkachuk

Psychologism of Dramatic Work of Vanda Vrublevska «Department»

The article deals with the peculiarities of psychological drama, where the type of range of problems, which can be called personal-psychological, has been examined. It is proved that in the drama the type of the problems, which we can call personal-psychological, has been depicted. A person, his or her psychology, emotional experience the author models on the background of social life, conflicts, collision and interactions of groups of people, who pursue their collective or individual interests.

Key Words: *psychologism, drama, range of problems, perception, moral-ethical problems.*

Дата надходження статті: «12» грудня 2015 р.

Дата прийняття до друку: «20» грудня 2015 р.

УДК 821.161.2.09 Ярошенко В. (045)

АННА ЗАСЦЬ,
аспірантка
(м. Старобільськ)

Творчість Володимира Ярошенка у літературно-критичному дискурсі

У статті розглянуто характер, значення й особливість української літературної критики в оцінці творчості В. Ярошенка, виявлено основні закономірності формування літературно-критичної думки про автора, досліджено інтерпретацію творчості письменника, проаналізовано критичну оцінку. Увагу зацентовано на різновекторності аналізу творчості митця, яка, не зважаючи на данину автора проблемам тих часів, відзначається відвертою, не зовсім рівною за змістом і формою творчістю, багато чого в ній має значення як документ літературного тогодення. Крайцями своїми зразками поетичні твори приваблюють відвертою, непідкупною щирістю, своєрідним художнім баченням світу.

Ключові слова: *символізм, футуризм, літературний процес, літературно-критичний дискурс.*